

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
The Journal of International Social Sciences
Cilt: 28, Sayı: 1, Sayfa: 15-23, OCAK – 2018

Makale Gönderme Tarihi:25.11.2017 Kabul Tarihi:17.01.2018

MAUPASSANT'IN *LUI?*'Sİ İLE YAKUP KADRI'NİN *YALNIZ KALMAK KORKUSU* ADLI ÖYKÜLERİNDE RUHSAL BİR HASTALIK OLARAK YALNIZLIK DUYGUSU

Sense Of Solitude As A Mental Illness In Maupassant's Story Lui? And Yakup Kadri's Story Yalnız Kalmak Korkusu

Abdulhalim AYDIN*

ÖZ

Yazarlığının ilk yıllarında Yakup Kadri, Maupassant'ı özellikle öykü alanında kendisine bir model ve üstat olarak görmüştür. Bunun önemli nedenleri arasında Fransız edebiyatının Türk edebiyatındaki popülaritesi, Türk yazarının acemilik dönemlerinde arayış içinde olması ve her ikisinin benzer bir karamsar ve kötümser dünya görüşünü paylaşmaları sayılabilir. Bu çalışmada, Yakup Kadri'nin Fransız yazarından aldığı etkiler teorik bir açıdan değil doğrudan metinler temel alınarak gösterilmeye çalışılacaktır. Bu bağlamda, her iki yazar arasında bu yakınlığı açık bir şekilde ortaya çıkaran Maupassant'ın *O mu? (Lui?)* adlı öyküsüyle Yakup Kadri'nin *Yalnız Kalmak Korkusu* adlı öyküsünü ele alacağız. Metinlerin yüzleştirilmesine başvurarak karşılaştırmalı bir yöntemle ele alacağımız bu iki öyküde, Türk yazarının Maupassant'ı yalnızca konu, tema ve kurgulama açısından değil, ama aynı zamanda yalnızlık duygusunun işleniş biçiminde de nasıl izlediğini veya daha doğru bir tanımlamayla nasıl taklit ettiğini ortaya koymaya çalışacağız. Böylece, kahraman / anlatıcı / yazarlarda birer halüsinasyonla başlayan yalnızlık duygusu yavaş yavaş korkuyla karışık bir duygusal, duygusal ve zihinsel psikoza dönüşür. Bunun sonucunda her iki kahraman / anlatıcı da paranoyak ve anksiyö (anksiyete hastası) olurlar. Ancak bu ruhsal tasvirlerin yapıldığı anlarda Maupassant'ın kendi biyografik deneyimlerinden gelen avantajla Yakup Kadri'ye göre bu psikotik durumları daha sahil ve inanılır bir üstünlükle anlattığını belirtmek gerekir.

Anahtar Kelimeler: Maupassant, Yakup Kadri, Karşılaştırmalı Ed., *Lui?* (O mu?), *Yalnız Kalmak Korkusu*, Hikâye İncelemesi

ABSTRACT

During the early years of his authorship, Yakup Kadri followed in Maupassant's footsteps and considered him a master particularly in the field of story. The popularity of French literature in Turkish literature, Turkish writers' search for new perspectives during their inexperienced years and both Yakup Kadri and Maupassant's sharing a similar gloomy and pessimistic world view can be counted among the major reasons of this relationship. This study will try to demonstrate the influence of the French writer on Yakup Kadri not from a theoretical perspective, but through direct employment of texts. Within this context, the focus will be on Maupassant's *Lui? (O mu?)* and Yakup Kadri's *Yalnız Kalmak Korkusu* which explicitly reveal this similarity between the two writers. These stories will be studied with the help of comparative method through the confrontation of the texts. This study will try to put forward that the Turkish writer did not only follow or, to be more precise, imitate Maupassant in the selection of subject, theme and plot, but also in his approach to the sense of solitude. Thus, this sense of solitude that has begun with a hallucination experienced by the protagonists/narrators/writers slowly turns into a sensory, emotional and mental psychosis mixed with fear. As a result, both protagonists/narrators suffer from paranoia and anxiety (patient with anxiety). However, concerning the moments when the writers engage in mental descriptions it should be noted that Maupassant, with the advantage of his own biographic experiences, narrates these psychotic conditions more authentically and credibly compared to Yakup Kadri.

Keywords: Maupassant, Yakup Kadri Comparative Lit., *Lui?*, *Yalnız Kalmak Korkusu*, Story Review

* Prof. Dr., Fırat Üniv. İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi Batı Dilleri ve Ed. Böl. ELAZIĞ. halimaydin@gmail.com

GİRİŞ

Maupassant, Yakup Kadri için pek çok açıdan izlenecek, örnek alınacak bir yazar olmuştur. Bunun çeşitleri nedenleri vardır. Bir nedeni, Yakup Kadri'nin arayış yıllarında Fransız edebiyatının Türk sanat çevresinde hâlâ yüksek popülaritesi ise, diğer nedeni de yazarımızla Maupassant'ın gerek ruh dünyalarında ve gerekse dünya görüşlerinde genellikle pesimist ve karamsar bir eksende buluşmalarıydı. Yakup Kadri, Maupassant'la arasındaki yakınlığa şu şekilde değinir: «...*Evet pek iyi hatırlıyorum, o zamanlar en örnek realist hikayeci telakki edilen Guy de Maupassant'ın eserleri elimizden düşmezdi; ama şu var ki, benim Maupassant'ı sevişim onun hayat sahnelerini bir fotoğraf objektifiyle aksettiren sanatı değil, bunun ardında çarpan insan kalbinin sesi ve onu, günün birinde, akıl hastalığına uğratan karamsar dünya görüşüydü.*»¹ Bu yakınlık sonradan Schopenhauer, Nietzsche, M. Barrès gibi karamsar ve kötümser görüşleri savunan yazarların okumalarıyla daha da keskinleşir.² Maupassant'ın öz yaşamında olduğu kadar özellikle hikâyelerinde görülen bu karamsarlık yazar açısından keşfedilecek bir yeni dünya şeklinde görülür ve bu yaklaşım onu Maupassant gibi pesimist, tuhaf, melankolik ve psişik hastalıkları olan bir dizi kahramanı hikayelerine taşımasına neden olur. İşte bu hikâyelerden biri de *Lui? (O mu?)*'den büyük etkiler taşıyan *Yalnız Kalmak Korkusu* adlı anlatısıdır. Bu iki hikâyenin ortak konusu yalnızlık duygusudur. Ancak, olumsuz nitelikli bu sıradan duygu “hep ruhlarının çırpınlarıyla boğuşacak” iki yazarın kaleminden çıkınca, bunun giderek bir hastalığa, bir psikoza nasıl dönüştüğüne tanıklık edeceğiz.

Anlatılar arasındaki bağıntı yalnızlık duygusu veya takıntısının iki farklı yazarın kendi dünyalarından yansıyan tezahürleri biçiminde ortaya çıkar. Ne var ki Yakup Kadri açısından bakıldığında, Maupassant'ın metinlerini izleyen ve benzer duyuş ve anlatış yoluna başvuran bir benzerlik ilişkisi, hatta taklide varan bir nitelikte ön plana çıkması dikkati çekmektedir. Öyle ki, evliliğin nedenleri, evliliğe bakış, evlenilecek kadınla ilgili düşünceler, yalnızlık korkusunun belirtileri, bu korkunun hangi aşamalara gelip nasıl bir takıntı haline geldiği ve buradan ciddi bir ruhsal hastalığa doğru gidişi ile evlilik / birlikte yaşam sonucu kişilerin bulduğu teselli veya geçici rahatlama durumu gibi anlatıların üzerine kurulu olduğu tüm temel olaylar ve bunların kurgusu bire bir benzer bir yapı ve teknik üzerine kurulmuştur. Bu yüzden, her iki hikâyeyi ele alınca ortaya çıkan bu örgüsel ve yapısal temellendirmeler bizi bu çalışmaya yönlendiren faktör oldu. Bir yazar olarak Yakup Kadri'nin bu hikâyesini Maupassant'dan aldığı savı üzerine çalışmamızı kuracağımızı belirtmek isteriz. İlk bakışta genellemeci gibi görünen bu yaklaşımı anlatılardaki metinleri karşılaştırarak göstermeye çalışacağız. Bilindiği gibi, kalem hayatının ilk yıllarında pek çok büyük sanatçıda bile ilk yazarlık dönemleri diyebileceğimiz acemilik yıllarında başka metin veya sanatçıya yönelerek etki, iz veya esin alma gibi durumlar sıkça yaşanmış bir olgudur. Karamsar ve umutsuz bir ruh haline sahip Yakup Kadri'nin bu bakışı, onun hakikat arayışının temel referansı olacaktır. Bu, onda bir dünya görüşü ve yaşamı anlamlandırma sorunu karşısındaki tavrı olacaktır. Bu görüş, ilk yazarlık yıllarında karşı konulmaz bir realite olarak onu aynı duyguları bu sefer daha ağır ama özellikle psikopatolojik açıdan daha sahil ve marazi bir nitelikte yaşayan ve duyumsayan Maupassant'a yöneltmiştir. Bir model olarak Fransız yazarının bu hali, neredeyse bütün anlatılarında (hikâye, roman, anı, gezi yazıları...) yaşanmışlık ve sahillik duygusunu öne çıkaran kalemi, samimi bir yazarın acı çeken iç dünyasının kapılarını aralaması şeklindedir. Denebilir ki, Maupassant'ın bu genel tavrı ve varoluş biçimi el yordamıyla çıkış bulmaya çalışan ve benzer bir dünya görüşünü kendisine eksen yapan Yakup Kadri için bir “model” olur. Her iki anlatıda bir önemli ortak nokta daha vardır. O da, tahkiye tarzıyla yazılmış her iki metinde yazarla anlatıcı arasına fark koyulmadan bir ve aynı kişiler olan Maupassant ile Yakup Kadri'nin kendi duygu ve yaşantılarını anlatmış olmalarıdır.

¹ - Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları*, Bilgi Yayınevi, Ank.1969, s.69.

² - Her iki yazar arasındaki yakınlık ve ilişki için bkz. Abdulhalim Aydın, *Yaşama Bakışta Guy De Maupassant'ın Yakup Kadri Karaosmanoğlu Üzerindeki Etkileri*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 12, Sayı: 2, Elazığ-2002.

KONU VE KURGUDA PARALELLİK

Lui? adlı öykü evliliğe inanmayan ve kadınlardan hiçbir şekilde hoşlanmayan ve yarın evlenecek olan bir kişinin arkadaşına iç döküşüyle başlar. Aslında kahramanın maruz kaldığı yalnızlık ve korku hastalığının kaynağı, odasında gördüğü bir halüsinasyonla başlar. Bu sanrıdan sonra ruhsal yaşamı tamamen değişecek, tam bir paranoyak olacak, anksiyetenin tüm olumsuzluklarını yaşayacaktır. Evlenmeye karar vermesinin nedeni de budur. Evlilik haberi çevresi tarafından büyük bir şaşkınlıkla karşılandığı anlaşılan ve yalnızca sesini duyulan kahraman / anlatıcı anlatı boyunca bu kararı hangi şartlar altında aldığını anlatmaya çalışır. Yalnızlıktan derin ve tarifsiz bir korku duyan bu kişinin zamanla takıntılarına korku duygusu da eklenir. Evlenerek bu obsesif durumundan kurtulmayı ümit ettiği için bu karara varır. Hatta evleneceği kadını hiç tanımaz.

Yakup Kadri'nin *Yalnız Kalmak Korkusu* adlı öyküsünde de benzer bir kurguyla karşılaşılır. Bir araya gelmiş birkaç arkadaş Macit'in Paris dönüşü yanında getirdiği ve evlendiği Ernestine'le ilgili konuşmaları yer alır. Macit Paris'e gittiği günden beri içini tırmalayan ancak nedense kabul etmek istemediği bir gurbet ve ayrılık acısının çemberine girer. Bu duygu her saat biraz daha artarak onu halden hale sokar. Sonunda onu bir paranoyağa dönüştürerek tam bir ruh hastası edecektir. İşte bu bunalımlı ve kriz zamanlarında kendisini otele kadar götüren bir hayat kadını, onun gözünde bir kurtarıcı melek olur. Kâbus ve yılgınlık dolu günlere geri dönmek korkusu yüzünden, artık ondan ayrılacağına kendisi de hiç ihtimal vermez. Üstelik Maupassant'ın kahramanı gibi Macit de "ucube" dediği bu kadını hiç sevmemekte ve evliliği düşünmemektedir. Fakat şimdi onun bu kadında ne bulduğu arkadaşları için merak verici olduğu gibi, Paris'in sokak kadınlarından biri olan bu kadına Macit'in fazlasıyla bağlı olması da ciddi bir alay konusu olmaktadır. Maupassant'ın *Lui?*'si gibi *Yalnız Kalmak Korkusu* da kahramanın içini dökmek, yalnızlık korkusunu anlatıp içine düştüğü trajik durumu dile getirmek gibi bir kurgu üzerine kurulmuştur. Ancak anlatılar arasındaki en ciddi ayrılıklardan biri Fransız yazarındaki problemin halüsinasyon kaynaklı klinik bir ruhsal hastalık iken, diğerinde ise, gurbete çıkmış bir gencin memleket hasretiyle bunalıma düşmesi şeklindedir. Ama ilgili yerde görüleceği gibi; olayın kahramanı Macit, özellikle bu rahatsızlığının sıradan bir hasretle açıklanamayacağını belirtmekle Maupassant'ın kahramanı gibi nedensiz, sıra dışı, anlamsız ve keskin bir ruhsal bunalıma halüsinasyon nedeniyle düştüğünü kanıtlamanın çabası içindedir. Anlatıcının / yazarın başvurduğu bu manevra, belki de Maupassantvari bir öykü yazmak kaygısıyla açıklanabilir. Yazarın tavrına ilişkin bu tespit, onun Maupassant'a hangi açıdan baktığı, onu nasıl bir üstat ve model aldığı gibi yazarlık konumlandırmasındaki seçimini göz önüne aldığımızda ne tür referansları aldığını göstermesi bakımından kayda değerdir. Bu makalenin konusu her iki yazar arasındaki yakınlığın teorik temellendirmesiyle ilgili olmadığı için, söz konusu ilgi ve bağıntıyı yalnızca anmakla yetineceğiz.³

Maupassant'ın kendi duyuş ve yaşantılarından ibaret olan *Lui?* öyküsü, yalnızlıktan bunalan, bu duygudan son derece korkan ve bunun sonunda da çıldırma noktasına gelen bir anlatıcının /kahramanın yaşantı ve duyumsamalarını konu eder. "*Farkındayım. İhtimal delirdim zannındasın. Galiba biraz öyleyim. Ama aklına gelen sebeplerle değil.*"⁴ diyen kahraman, yalnızlığın bunaltıcı etkisiyle evlenmeye karar verir. Oysa "kanuni çiftleşme" dediği evliliği budalalık sayar. Çünkü on kocadan sekizinin aldatıldığını düşünür. Hem sonra, ömür boyu bir tek kadına bağlı kalıp diğer bütün kadınlardan mahrum kalmayı "serbest sevişmeye" sırtını dönmek olarak niteler. Öte yandan, bu kişi kadınlardan da pek hoşlanan biri değildir. "*Ben kendimi her vakitten ziyade bir kadın sevemez buluyorum: çünkü daima başkalarını fazlasıyla seveceğim*" (s.58) ibaresi kayda değerdir.

³ - Her iki yazar arasındaki etki ve yakınlık için bkz. Abdulhalim Aydın, *Yaşama Bakışta Guy De Maupassant'ın Yakup Kadri Karaosmanoğlu Üzerindeki Etkileri*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 12, Sayı: 2, Elazığ-2002.

⁴ Bundan sonra *Lui?* (*O mu?*) öyküsüyle ilgili tüm alıntılar bu kaynağa aittir: Maupassant, *Seçme Hikayeler, O mu?*, Çev: Enver Behiç Koryak, Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul, 1989. Ss. 58-69.

Dahası evleneceği kadını hiç tanımamaktadır. “Böyle olmakla beraber gene evleniyorum. Şurasını ilave edeyim ki yarın karım olacak kadını hiç de tanımıyorum.”(s.58) Tüm bunlara rağmen onu evlenmeye götüren neden varlığını keskin acılara boğan yalnızlık duygusudur:

“Ben, yalnız kalmamak için evlenmekteyim. Nasıl söyleyeyim, nasıl anlatayım, bilmiyorum. Bana acıyacak, beni zavallı bulacaksın. Ruhum o kadar perişan ki! Artık geceleri yalnızlık istemiyorum. Yanımda, yamacımda birisini... konuşabilen, ne olursa olsun bir şey söyleyebilen birisini duymak istiyorum. Bu birisinin uykusunu bozabileyim, bir ses işitmek, uyanık bir ruh, işleyen bir kafa bulmak için, mumu birden yakınca yanımda bir insan yüzü görmek için ona ansızın bir sual, boş bir sual sorayım istiyorum... Çünkü... Çünkü... (ayıbımı açığa vurmaya cesaretim yok...) Çünkü yalnızken korkuyorum.” (s.59-60)

Yalnız Kalmak Korkusu'nda Macit, İstanbul'dan Paris'e gitmiş bir beydir. Yol boyunca sevdiği yerlerin, insanların türlü hayalleri gözünde canlanır. Özlem ve sıkıntıyla karışık duygusal anlar yaşar. Paris'e vardığında bu duygular artmakla kalmaz yavaş yavaş yerini anlaşılmaz, acı veren, içini kasvete boğan garip bir ruh haline bırakır. O da Maupasant'ın kahramanı gibi önce delirdiğini düşünür: “Beni tırmalayan, benim mevcudiyet-i maneviyemi (iç dünyamı) istila eden, başımı döndüren, gözlerimi karartan bir şey vardı: Bir adem (yokluk) hissi, bir boşluk vardı. Öyle bir boşluk vehmi, bir adem vehmi ki beni tâ delilik hududuna, tâ o geceye sürüklüyordu.(...) Yavaş yavaş ne oldu bilir misiniz? Yavaş yavaş bu yalnızlık korkusuna bir deli olmak endişesi inzimam etti (eklendi)”⁵ Sonra, bir türlü terk edemediği ve alay konusu olan bu kadını ilgili düşüncelerini anlatır. O da aslında bu hafifmeşrep Paris'li kadını hiç sevmemektedir. Yalnızca yolunu şaşırıp Paris'in sokaklarında rastladığı ve kendisine yardım eden bu kadını hiç mi hiç tanımıyor: “Sana bu ucubeyi nereden buldun demiştin; hatırlıyor musun? O zaman sen de aynı kelimeyi tekrar etmiştin: Evet ucube, cidden ucube? demiştin. Demek sen de onu şayan-ı arzu (arzu edilecek), belki, hatta şayan-ı heves (heves edilecek) bulmuyordun, sen de onun ne olduğunu biliyordun... (...) Zannetmeyiniz ki onu seviyorum. Hayır!.. Size yemin ederim ki değil, o kadına karşı kalbimde minimini bir aşk, ufacık bir muhabbet, bir temayül bile yok. Hatta biraz ondan nefret bile ediyorum.” (s.106 ve 118) Ve sonunda o da Fransız yazarının kahramanı gibi, sevmediği ama katlanmak zorunda kaldığı bu kadına sadece yalnızlık korkusundan dolayı bağlıdır: “Fakat ne yapayım? Hep bunlara rağmen ayrılamıyorum. Bu benden daha kuvvetli... Yalnız kalmaktan korkuyorum. Daima o...” (s.118) Böyle olmakla beraber, bu kadından kopamayışının nedenini bize açıklar. O da Maupasant'ın kahramanı / anlatıcısı gibi yalnızlık zamanlarında yanı başında bir insan silüeti, nefes alıp veren bir canlının, ne olursa olsun konuşan birinin varlığına muhtaçtır: “Bu meçhul, bu ebkem (dilsiz) velvelenin (gürültü patırtı) yahut şu karanlık odanın içinden bir ses, tanıdığım bir ses ismini söyleyiverse; sadece “Macit!” diye bağırıverse, birden kendiliğime avdet edecek ve varlığımdan emin olacaktım ve birden bu etrafımdaki boşluk dağılacaktı. Hâlbuki bu ses gelmiyordu, karanlık sakit (sessiz) idi. Nâümit (ümitsizce), o kelimeyi, ben kendi kendime tekrara başlıyordum. Kendi kendime “Macit! Macit! diye sesleniyordum ve kendi sesim bana yabancı, korkunç geliyor, bana hirasalut (korkutucu) raşeler (titreme) veriyordu.”(s.113-114) Bu şekilde mutlak bir çaresizliği getiren yalnızlık teması kahramanın ruh dünyasında büyük kaosa neden olup aslında hiç de benimsemeyeceği kararları almasına neden olur. Bu, bir bakıma iç benin dış dünyayla uyum kuramaması sonucu ortaya çıkan ve fiziksel ortamdan da öte öz benliğine yabancılaşması sorunudur.

BİR YARATICILIK VE ÖZGÜNLÜK ARACI OLARAK HALÜSİNASYON İZLEĞİ

Her iki kahramanın evlilik, kadın, yalnızlık, ruhsal boğuntu, psikoz gibi durumların ifade ve varlık biçimleri hep paralel bir ilişki içinde devam eder. Ama belki de anlatılar arasındaki önemli ilişki halüsinasyon izleğinde ortaya çıkmaktadır. Yazarlar hikâyelerini “yalnızlık” konusu üzerine kurmakla beraber, bunun da lokomotif ve temel eksenini ikisinde de rastlanılan

⁵ - Bundan sonra *Yalnız Kalmak Korkusu* öyküsüyle ilgili tüm alıntılar bu kaynağa aittir: Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Bir Serencam*, İletişim yay., İstanbul, 2006. ss. 105-118.

halüsinasyondur. Bu açıdan, anlatıların savı olan “yalnızlık”, halüsinasyon izleğinin başarı veya başarısızlığı oranında temellenip amacına ulaşacak veya bu sav havada kalacaktır.

Maupassant'ın kahramanı kendisini bu korku ve boğuntu atmosferine sokan halüsinasyon durumunu anlatırken gerçekten duyulmuş, yaşanmış izlenimi uyandıran davranış ve tanıklıklarını ustaca anlatır. Buna en büyük katkıyı sağlayan öğelerden biri de en ince ayrıntılara varıncaya kadar anlatımın yaşantılarla yapılmış izleniminin duyumsanmasıdır. Kuşkusuz halüsinasyonu anlatmadaki bu başarısı gerçek hayatında da benzer şeyleri bizzat yaşamış olmasından kaynaklanmaktadır. Bir gün hep yaptığı gibi evine gelir, üstünü çıkarır ve odaya geçer. Ancak odasında şöminenin hala yandığını fark eder. Birinin koltuğunda oturduğunu ve arkası dönük ayaklarını ısıttığını görür. Şaşırarak beraber dostlarından birinin kendisi yokken kapıcı yardımıyla içeri girdiğini düşünür. Buraya kadar “*en küçük bir korku bile duymaz*”. Sonrasında, : “*Saçlarından başka tarafını göremediğim arkadaşı, beni beklerken ateşimin karşısında uyumuştun. Kendisini uyandırmak için ilerledim. Artık iyice seçiyordum. Sağ kolu sarkmıştı. Ayakları üst üste idi. Koltuğun biraz soluna doğru düşen başı açıkça uykuya işaret ediyordu. Kendi kendime: Acaba kim? diyordum. Işık zaten odada azdı. Misafirin omzuna dokunmak için elimi uzattım. Avucuma koltuğun tahtası geçti! Orada kimse yoktu. Yer boştu! Nasıl irkildim, Allahım!*” (s.64) Garip bir şekilde Yakup Kadri'nin Macit'i de benzer bir halüsinasyon yaşar. Yakup Kadri, Maupassant'ı neredeyse adım adım izlemektedir: *Ve bütün bu eşya arasında bana şefik bir aşına nazarıyla bakan çantalarım... Ve en sonra müdevver (yuvarlak) bir masa başında maroken bir iskemle üzerinde raşedar (titreyen) elleri arasında yanan bir baş tutan zayıf, solgun bir genç... Burası neresiydi? Bu genç kimdi? Bilmiyordum, hala bilmiyordum.*” (s.111) Maupassant'ın hikâyesinin bütünlüğüne bakıldığında zaten kurmacanın tümünün yalnızlık ve bunun beslediği korku üzerine kurulduğu görülmektedir. Ancak uyur haldeki bu duyguyu aktive edip bir “angoisse” (boğuntu, ruhsal acı çekme) ve psikoza çeviren olay, kahramanın odasında gördüğü halüsinasyondur. Bu sanrı, Maupassant'ın anlatısında kahramanı psikoza sürükleyen nedenleri açıklama açısından tutarlı, ikna edici ve anlamlıdır. Özellikle bir arkadaşı olabileceği düşüncesiyle ilkin hiçbir korku, şüphe işareti göstermeyip bu durumu “sıradan” bir olay görüntüsüne sokması ve hemen ardından yaşayacağı gerçeklikle ortaya çıkan ruh hali arasındaki karşıtlık “inandırıcılığı ve gerçeğe benzerliği” yansıtması bakımından son derece başarılıdır. Dilin ifade imkânlarıyla söz sanatına başvurarak bu karşıtlığı antitez üzerinden vermesi, sahnenin inandırıcılığına büyük destek vermektedir. Hele hele kahramanın bu kişinin omzuna dokunmaya çalışırken avucuna koltuğun kenarının gelmesi “gerçeklik” duygusunu besleyen küçük ama etkisi son derece büyük bir ayrıntıdır. Şöminenin karşısında koltukta uyuklaması, arkası dönük oturması, sağ kolunun sarkması, ayaklarının üst üste olması, onları ısıtması, başının yana düşmesiyle sanrıya ait tüm ayrıntılar okuru gerçek bir durum karşısında olma duygusuna taşır. Dahası, gerçeklik duygusunu pekiştiren bu öğelerin, sentaksın imkânlarını da kullanarak peş peşe sıralanması, sıfat yerine doğası gereği sürekli bir eyleme davet eden fiilin kullanılması okurda gerçekten ziyarete gelmiş bir dostun varlığını kesinlerken, yukarıda üstünde durduğumuz ayrıntı tabloyu birden iki parçaya böler. Gerçeklikle yanılısama arasındaki derin çelişki ancak bu şekilde sıra dışı bir olay sonucunda ortaya çıkardı. Ama anlatıcı /yazar bunu yaparken odanın karanlık oluşuna, kahramanın yalnızlık ve sessizlik içinde geçen yaşayışına *örtülü göndermeler* yaparak tekinsizlikle bağıntıyı kesmez. Bu yolla, bir yandan, kahramanın psikozunu gündeme getiren silik işaretler verilirken, bir yandan da, deminki güçlü unsurlarla okuru gerçeklik algısına doğru sürükler. Tam bu noktaya gelmişken, okur, saatin sarkacı gibi gerçeklikle yanılısama arasında gidip gelir; ikisine de eşit mesafededir. Malzemesi insan psikolojisinin gerçekleriyle dilin ifade imkânları olan yazarın bu ustaca tutumu, okuru, biraz sonra gelecek her iki karşıt duruma hissettirmeden inanacak hale getirir. Elin koltuğun kenarına yapışması imgesi bir anda kurgunun yönünü değiştirir. Böylece, kahramanın bu büyük korku ve psişik marazını haklı çıkaracak sanrı gibi olağanüstü bir durumu okurun hemen kabullenmesi yazarın anlatım ustalığıyla sağlanır. Belli ki yazar, okuru buna yönlendirmek istemiştir. Ne var ki yazar bununla yetinmez. Bunu izleyen hamlelerinde okur adeta yazarın elinde bir oyuncak konumuna gelir. Bizi yeniden sarkacın hareketi gibi gerçeklikle yanılısama karşısında eşit uzaklık veya yakınlığa taşır. Anlatıcı / kahraman böyle bir durum karşısında sağlıklı herhangi bir insan gibi davranır: Önce içini korku kaplar, durduğu

yere çivilenmiştir. Sonra, “*bir birsam karşısındayım, işte o kadar*” diyerek akıl ve muhakemesine başvurur. Göz yanılması yaşadığına kanaat getirir. Korkusunu yenmek için yüksek sesle söylenir, şarkı mırıldanır. Oturur, başından geçenleri tekrar düşünür. Sonra yatağa uzanır. Yandaki şömineye gözü takılınca yine o adamı görür. Halüsinasyon sonrası anlatıcı /kahramanın bu mantıklı ve sağduyulu tavrı, aslında ikinci bir antitez üzerinden izleğin kahraman tarafından yaşadığı duygusunu pekiştirir. Uzak ve karşıt iki durum olan gerçeklik ve yanılısamadan birini okurun hemen kabul etmesi, anlatıcı / yazar tarafından kullanılan dilin ifade imkânları kadar duyumsama duygusunu besleyen yaşanmışlık ögesinin de katkılarını gösterir. Kaldı ki, anlatının adı da *Lui?* yani, *O mu?*’dur. Bu başlık okur nezdinde olağanüstü bir durumu, bir başka varlığı, sıra dışı olanı peşinen sorgulama veya bilinçli olmasa da buna hazırlanma amacına hizmet etmek üzere yazar tarafından yapılmış bilinçli bir seçimdir.

Oysa Yakup Kadri benzer sahneyi kurgularken kahraman ile okurun birbirini olumlaması veya olumsuzlamasını sağlayacak benzer bir kompozisyonun çok uzağında durmaktadır. Aynı sahnenin temellendirmesini nedensiz bir kaygı ve korku üzerine kurmasına rağmen sanrıyı bir anda olup biten bir tavırla metnin bir yerine adeta *sıkıştırır*. Bir daha da dönmez buna. Bu umursamazlık Yakup Kadri’nin anlatısında halüsinasyonu ve yaratacağı etkileri aşağı çeker, önemsiz yapar, hatta fark edilmez kılar. Fransız yazarının birbirine taban tabana karşıt iki ruh hali üzerinden (sanrıdan önce hem kahramanın hem okurun ruh hali) uygulamaya soktuğu halüsinasyonun ne kadar yerinde ve gerçekliğe davet eden bir yanı varsa, Yakup Kadri’nin aynı sahnesindeki bu kurgusal kusur (fiil yokluğu; odanın tasviri, kahramanın münzeviliği, paranoyağa yakın ruhsal çözümleme...vb olmayışı) ve stilistik eksiklikler (antitez) nedeniyle de bir o kadar eğreti ve yersiz bir duruşa doğru sürüklenir. Halüsinasyon, her ikisinde de anlatının ve kurgunun kaderini tayin eder. Anlatıyı anlamlandıran ve kendi fantastik kurgusu içinde tutarlı kılan halüsinasyon, Maupassant’da bir motor güç ve tayin edici faktör olurken, Yakup Kadri’de en işlevsiz haliyle durur. Hatta düz bir okumada dikkatlerden kaçabilecek kadardır. Bu durum ise, okurda Maupassant lehine ve Yakup Kadri’nin aleyhine olmak üzere gereken etkiyi vermek konusunda ayırt edici ciddi bir özelliktir.

Öte yandan, Fransız yazar, okuru sanrının gerçekliğine inandırmak için bir takım açıklamalarda bulunmayı ihmal etmeyerek “yaşanmışlık” duygusunu pekiştirmeye devam eder. İzleyen cümlelerde Maupassant psikolojik açıdan güçlü ve yersiz korkulara aldanmayacak bir kişiliğe sahip olduğunu vurgular: “*Bir tehlikeden korkuyorum değilim. İçeri birisi girse gözümü kırpmadan öldüreceğim. Hortlaklardan korkum yok. Tabiatın üstünde şeylere inanmam. Ölülerden de korkmuyorum. Göçen her mahlûkun bütün bütün yok olduğu kanaatindeyim.*”(s.60) Yakup Kadri, Maupassant’ı izlemek adına, her ne kadar içine düştüğü psikozun kaynağını bilinmez ve karanlık bir nedene bağlama çabasında olsa da, Macit, Paris’e adım attığı andan itibaren hayalini ve zihnini durmadan meşgul eden gurbet ve ayrılık duygusunun baskısı altındadır. Bu gibi durumları sıklıkla anlatmakla bir bakıma Türk yazarı kendini ele vermektedir. Böyle olunca okur açısından, kahramanın / anlatıcının gerçeklik izlenimi üzerindeki ısrarı karşılık bulmamış olur. Yazar, psikozun nedenini anlaşılmaz bir ruh haline bağlayıp ‘esrarengiz’ bir kaynağa götürmeye çalışsa da başarılı olmaz. Öyle ki bunu ispat için dil döktüğü anlarda bile İstanbul’dan ve sevdiklerinden ayrı kalmanın verdiği hüznün ve acının tasviriyle ortaya çıkan çelişki aslında halüsinasyon üzerine kurmaya çalıştığı fantastik kurguyu askıda bırakır. Bu tasvirlerden uzak diyarlara gitmiş birinin ruhunda yaşadığı gurbet acısı duyulur. Bu ruh, sanki her an için bir bahaneye sarılarak ya geri dönmeye ya da böylesi bir hastalığın pençesine düşmeye hazırdır. Bu ise, yalnızlık hastalığının halüsinasyon kaynaklı değil, sözlerinde görüldüğü gibi bir hicran, bir memleket hasretinden kaynaklı olduğu yazar tarafından itiraf edilmiş gibidir:

“*Kalp burkudur, gözler yaşarır, hatırınıza evinizin bir köşesi, artık hiç göremeyeceğiniz harim bir köşesi gelir, odanızın her vakit içine gömülüp cıgaranızı içmek mutadınız olan bir koltuğunu, sevdiklerinizin bir sözünü, dostane bakışını, bir giryesini (ağlayışını), bir el sıkmasını hatırlarsınız ve ağlarsınız. Dersiniz ki “onları artık hiç, hiç görmeyeceğim, onlardan pek uzağım!” ve bunu düşündükçe mevcudiyetinizi acı bir daüssıla kaplar, ruhunuzu tekrar oraya dönmek, tekrar maziye avdet etmek ihtiyacı tirmalar ve siz bulunduğunuz yerde acinizden, yeisinizden tepinerek artık her*

biri sizin için birer zehir katresi olan hatıratınızla, hatıratınızın zehriyle yaşamaya başlarsınız.”(s.109-110)

Yakup Kadri, Maupassant gibi anlatının örgüsel yapısını halüsinasyon izleği üzerinden *fantastik* bir kurmacaya dönüştürmeye çalışırken başarısız olur ve kendindeki nedensiz kaygı ve korkuyu istemediği halde “gurbet ve ayrılık” izleklerine bağlar. Bu nedenle Fransız yazarının “gerçeğe benzerlik” konusunda gösterdiği başarı kahramanına esrarengiz, sıra dışı, fantastik bir durum ve varoluş sürecini sağlarken, Yakup Kadri'nin kahramanı tüm çabalarına rağmen hassas bir ruhun gurbet acısı, yalnızlık ve yabancılık elinden bunalıma girmiş bir kişi olmaktan öteye gidemez.

Bundan sonraki sahnelerde Macit, Maupassant'ın kahramanı gibi aynı süreçleri yaşar. Olaylar ve yaşantılar arasındaki paralellik, Türk yazarının Maupassant'ı adım adım izlediği izlenimini kuvvetlendirir. Örneğin her iki anlatıdaki kahramanların yalnızlık takıntısına bir süre sonra “korku” duygusu da eklenir. Ancak bu nedensiz korku beraberinde kaygı, kalp çarpıntısı, ateş, sinirlilik, iç daralması hali gibi anksiyete ve paranoyada görülen durumları getirir. Kahramanların yaşadığı bu gerilimli boğuntular sonucunda illüzyon, halüsinasyon dönemleri başlar: “*Gözümde bir çeşit hayvan hayaliyle canlanan duvarlardan, eşyadan, elimin altındaki ufak tefekten korkuyorum. Bilhassa gizli ve anlaşılmasız bir ıstırapla bulanıp dağılarak benden kaçan aklımdaki, muhakememdeki korkunç değişimden korkuyorum. Evvela içimden belli belirsiz bir üzüntü geçtiğini ve bunun derimde bir titreme dolaştırdığını duymaktayım. Etrafıma bakıyorum. Bir şey yok! Bununla beraber bir şey olsun istiyorum. Ne? Akıl alır bir şey. Çünkü asıl korkum, korkumun aklıma sığmamasından geliyor. (...)İhtimal biraz ateşim vardı. Sonra ansızın sırtımdan soğuk bir titreme geçti”*(s.60-61) Benzer bir süreci Macit de yaşar. İçinde bulunduğu psikozu ve bunun neden olduğu illüzyonları, sonra da bedenine yansıyan değişimleri şöyle anlatır: “*Odamdan, odamın duvarlarından, eşyalarından korkuyordum. Yatağımdan, bilhassa ondan korkuyordum. Her şey bana isimsiz ve şüpheaver (şüpheli) geliyordu. Tâ sabaha kadar pencereimin önünde oturdum. Kalbim çarparak, beynimin içinde bir burgu çevrilerek, şakaklarım atarak tâ sabaha kadar semaya baktım.”*(s.113) Bu durum daha ileri bir aşamaya geçer. Maupassant'ın kahramanı yanılısma ve sanrıların ezici baskısı altında kendinden, varlığından şüphelenmeye başlar. Otokontrolü kaybolmuş, bilinci korkunun karanlık ve bilinmez ellerine teslim olmuş haldedir: “*Söz söylüyorum; sesimden korkuyorum! Yürüyorum; kapının, perdenin arkasındaki, dolabın içindeki, karyolanın altındaki adamdan korkuyorum! Bununla beraber hiçbir yerde kimse olmadığını bilmekteyim. Arkamda kimse olmamasına ve bunu iyice bilmeme rağmen gene saklı birinden korktuğum için ansızın dönüyorum. (...) Şamdanı yaktım. Ateşe doğru eğilirken titrediğimi fark etmiştim. Arkama dokunmuşlar gibi bir sıçrayışta gene doğruldum. Muhakkak artık kendime hâkim değildim.”*(s.61ve 65) Macit'in yaşadıkları da benzer bir tabloyla karşımıza şöyle çıkar: “*Ben kimdim? Burası neresiydi? Odada yapayalnız, bu garip ruh muammasının halliyle meşguldim. Mevcudiyetim, o zamana kadar bence kâmilin meçhul, meşkur birtakım varlıklarla muhattı (kuşatılmıştı). (...) Çünkü ben artık evza (durumlar, tavırlar) ve harekâtımın amiri, ef'alimin nazımı (yaptıklarımın sahibi) değildim.”* (s.111 ve 112) Her iki kahramanın davranışlarındaki bu ortaklık ve benzerlik gittikçe artan bir eğilimle benliğin, bilincin kaybolmaya yüz tutması, rasyonel benin korku ve dehşetin yönettiği ruhsal bene teslim olmasıdır.

BENZERLİK VE PARALELLİĞE DEVAM: DİĞER İZLEKLER

Öyküler arasındaki benzerlik sonraki adımlarda da devam eder. Her iki kahraman da içinde buldukları durumdan kurtulmak için çeşitli yollara başvururlar. Önce bilince ve sağduyuya yönelirler. Ne de olsa hep bunlar ona rehberlik etmemiş miydi?: “*Kim bu? İyice biliyorum ki ortada kimse yok. Bir şey yok! O yalnız benim ihtimal verişimde, benim korkumda ve benim kuşkularımda! Aman, yeter artık!...*”(s.68) Ne var ki, bu sağlıklı düşünce uzun süre devam etmez. Kendisini bu şekilde telkin eden ve mantığına başvuran anlatıcı / yazar biraz sonra aynı karanlığın kucağına yeniden düşecektir: “*Yeter ama makul olmaya, kendimi tutmaya çalışmam hep boşa çıkıyor.”*(s.69) O halde başka bir şey denemeliydi. Aklına dışarı çıkıp insanları görmek, şehri gezmek, sokaklarda

dolaşmak fikri gelir. Böylece hem bu olumsuz düşünceleri dağıtacak hem de yorulduğu için çabucak uyuyacaktı:

“Çıkmam, silkinmem, bir arkadaş bulmam lazım geldiğini hissettim. Yürüdüm. Evlerinde bulamadığım üç arkadaşta gittim. Sonra bir tanıdığa rastlarım diye bulvarı boyladım. Her yerden keder sızıyordu. (...) Cansız adımlarla, “konuşacak kimse bulamayacağım” diyerek yürüyordum. Madeleine’den tâ şehrin bir ucuna, Poissonnière’e kadar kahveleri birkaç kere gözden geçirdim. Masaların başına çökmüş kederli insanlar, önlerindeki içeceği bile bitirmeğe derman bulamıyorlar gibiydi. Böyle uzun zaman dolaştım ve gece yarısına doğru tekrar evimin yolunu tuttum. Çok sakin, bununla beraber çok yorgundum.” (s.62-63)

Yakup Kadri’nin kahramanı Macit de neredeyse aynı süreci izler. O da benliğini istila etmiş bu korku ve takıttan kurtulmak için çıkıp gezmeyi, yemek yemeyi, temiz hava almayı bir çıkış yolu olarak görür: “Hemen odadan dışarı fırlamak, başka insan sesi işitmek, başka insan yüzü görmek, biraz kendimden uzaklaşmak istiyordum; yemek yedim. Beni büyükçe bir yemek odasına götürdüler. (...) yemekten sonra beni otele getiren adamla gezmeye çıktık. Akşama kadar dolaştık, tâ geceye kadar, tâ sema kararınca kadar... Fakat otele avdetimde bütün bu gezdiğim ve gördüğüm şeylerden benim dimağında sadece siyah bir bulut kümesi kalmıştı... Etrafımdaki boşluk saatten saate, dakikadan dakikaya derinleşiyor, derinleşiyordu.” (s.112-113) Bunlar çare olmayınca kahramanlar başka yolu denerler. Bu düşüncelerden kaçmak ve içine düştükleri bunalımlı ruh halinden uzaklaşmak için kahramanlar eter, alkol, valeryan gibi uyuşturucular ve uyutucular alırlar. Veya sürekli soğuk su duşları yaparlar. Ancak hiçbirisi içine düştükleri hastalıklarına çare olmaz.

Düğümün çözümü olan her iki eserin sonu da birbirine paralel bir şekilde biter. İkisinde de yalnızlık korkusu ve yarattığı tüm psikik olumsuzluklar her an için geri gelip kahramanları belki de daha derin ve daha acı krizlere sürüklemek için hazır beklemektedir. Bu yüzden her iki kahraman da sevmedikleri, beğenmedikleri hatta nefret ettikleri birer kadınla ömürlerinin sonuna kadar beraber yaşamaya mahkûm olmuşlar: “Fakat evde iki kişi olursak öyle seziyorum ki, hatta şüphe etmiyorum ki, o olmayacak! Zira o, ben yalnız olduğum için, sadece tek başıma olduğum için var!” (s.69) diyen Maupassant’ın sözlerine karşılık Yakup Kadri şunları diyecektir: “Fakat ne yapayım? Hep bunlara rağmen ayrılıyorum. Bu benden daha kuvvetli... Yalnız kalmaktan korkuyorum. Daima o...” (s.118). Böylesi bir durum hangi açıdan bakılırsa bakılsın, benliğin kendisini eşya ve varlık âleminde konumlandırılmaması, düşünen ve eyleyen öznenen eyleyen (pasif) özneye dönüşmesi, olumsuz psikolojik dürtülerin dayatmasıyla “Ben”in psikozun elinde bir oyuncak durumuna gelmesidir. Böylesi bir varoluşsallık hali çoğunlukla intihar, çıldırma veya altından kalkılmayacak derecede ağır bunalımlara doğru gider. Nitekim, benzer temalarla işlenmiş her iki yazarın diğer hikayelerinde bu durumlara maruz kalmış kahramanların sayısı önemsenecek sayıdadır.

SONUÇ

Her iki öykü arasındaki temel izlekler ve kurmaca benzer bir yapı içinde gelişmekle aynı duyguyu yaşayan, aynı nedenlerle birer kadına mahkûm olan ve çeşitli izleklerde aynı süreçleri gösteren iki anlatı olarak *Lui? (O mu?)* ile *Yalnız Kalmak Korkusu* bu yönleriyle benzer birer öyküdür. Maupassant’ın *Lui? (O mu?)* öyküsünü fantastik alana koymakta gösterdiği *kolay başarıyı*, Yakup Kadri’nin tüm çabasına rağmen, özellikle halüsinasyon ve ona götüren ve tümleyen tüm faktörleri örüp işlemek konusundaki eksiklikleri nedeniyle *Yalnız Kalmak Korkusu* için gerçekleştirememiştir. Fransız yazarının okuru yönlendirmede gösterdiği maharet ise başka bir ustalık meselesi... Şu halde, Yakup Kadri’ninki olsa olsa hassas bir ruhun yalnızlık sıkıntısı, gurbet acısı, sevdiklerinden ayrı kalma ve memleket hasreti gibi nedenlerle yaşanan kısa süreli bir genel psikoz halinden öteye geçmez. Bunun ulaştığı asıl nokta ise, gerçeklik ve sahilik duygularının okurdaki yansımaları bağlamında ortaya çıkmaktadır. Bu noktada özgünlük, sanatsal yaratıcılığın vazgeçilmez bir elbisesi olarak Yakup Kadri tarafından giyilme umudunu kaybetmiş halde durur.

Belki de Fransız yazarının bu eksenindeki başarısının temel nedenlerini öz yaşamındaki gerçeklikleriyle ilişkilendirmek en doğrusu olacaktır.

KAYNAKLAR

- Akı, Niyazi**, *Yakup Kadri Karaosmanoğlu: İnsan-Eser-Fikir-Üslup*, İst., 1960.
- Aktaş, Şerif**, *Yakup Kadri Karaosmanoğlu*, Kültür ve Turizm Bkn. Yay., Ank., 1987.
- Aydın, Abdulhalim**, *Yaşama Bakışta Guy De Maupassant'ın Yakup Kadri Karaosmanoğlu Üzerindeki Etkileri*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 12, Sayı: 2, Elazığ-2002.
- Bancquart, M.Claire**, *Maupassant Conteur Fantastique*, Minard, Paris, 1976.
- Bingöl, Necdet**, *Yakup Kadri'nin Beş Romanında Fransız Realist ve Naturalistlerinin Tesirleri*, DTCF Dergisi, S.3,1944.
- Cogny, Denise et Pierre**, *Maupassant*, Bordas, Paris, 1984.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri**, *Bir Serencam*, İletişim yay., İstanbul, 2006.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri**, *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları*, Bilgi Yayınevi, Ank.1969.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri**, *Yıldızların Kimsesizliği*, MEB. Basımevi, İst.1970.
- Maupassant, Guy de**, *Seçme Hikayeler, Cin-İnsan* (çev:Enver Behiç Koryak), MEB Yay., İst.,1966.
- Maupassant, Guy de**, *Seçme Hikayeler, O mu?*, Çev: Enver Behiç Koryak, Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul, 1989.
- Maynial, Edouard**, *Maupassant Hayatı ve Eserleri* (çev:Afif Obay), Maarif Basımevi, Ank., 1958.
- Morand, Paul**, *La Vie de Guy de Maupassant*, Flammarion, Paris, 1958.
- Vax, Louis**, *Les Chefs d'Oeuvre de la Littérature Fantastique*, PUF.,1979.
- Yücel, Hasan Ali**, *Edebiyat Tarihimizden*, İletişim Yay., İst.,1989.

